

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Stadhuis te Harelbeke in Harelbeke

monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Stadhuis te Harelbeke, Harelbeke (Harelbeke), Marktplein – monument
(opheffing)

Onderwerp

Benaming: Stadhuis te Harelbeke

Adres of ligging: Marktplein zonder nummer, Harelbeke (Harelbeke)

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (Gehele opheffing)

Dossiernummer: 4.001/34013/103.1

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: besluit van de secretaris-generaal van het ministerie van openbaar onderwijs van 26 november 1942

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/besluiten/49>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/12032>

Samenvatting

De bescherming als monument van het stadhuis te Harelbeke, Marktplein zonder nummer in Harelbeke wordt opgeheven. Het gebouw werd zonder vergunning gesloopt in 1973. De erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan.

Datum

Datum: 19/08/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historiek van het beschermde goed	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	7
2.5.	Juridische toestand.....	7
2.5.1.	Adres en kadaster	7
2.5.2.	Onroerend erfgoed	7
2.5.3.	Omgeving	8
3.	Evaluerend gedeelte	8
3.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	8
3.2.	Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan	8
3.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	8
4.	Bronnen	9
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
5.1.	Omgevingsplan	9
5.2.	Fotobijlage	9
5.3.	Documentatie	9

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit is het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit van het stadhuis te Harelbeke (monument) in Harelbeke. De opheffing van de bescherming kadert in de herziening van het beschermde erfgoedbestand, zoals ingeschreven in de Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele.

De bescherming van het stadhuis van Harelbeke werd onderzocht in het project 'Aangetaste en verdwenen beschermingen' (2020-2021)¹. Hierin zijn beschermingen onderzocht van bouwkundig, houtig en landschappelijk erfgoed met een onduidelijke fysieke toestand. Het onderzoek had een drieledige bedoeling:

- Nagaan wat de huidige fysieke toestand van het beschermde erfgoedobject is en in hoeverre het nog beantwoordt aan de toestand waarin het werd beschermd
- Achterhalen welke de oorzaken zijn van eventuele veranderingen
- Een beslissing nemen over de bescherming van het erfgoedobject

Op basis van dit onderzoek zijn 44 volledige en 1 gedeeltelijke opheffing van beschermingen toegevoegd aan de beschermingskalender 2022, evenals 3 wijzigingen van beschermingen van verplaatst erfgoed.

Deze opheffingen en wijzigingen worden gefaseerd uitgevoerd. Het tweede pakket dat hier wordt voorgelegd bevat beschermd bouwkundig erfgoed waarvan de erfgoedwaarden onherstelbaar aangetast zijn door onvergunde werken of sloop en waarvan het handhavingstraject afgelopen is.

Hierna volgt nog een pakket van bouwkundig en landschappelijk erfgoed waarvan de toestand problematisch was op het moment van bescherming.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

Het stadhuis van Harelbeke was gelegen op het kruispunt van de Gentsestraat (N43) en de Leiestraat. Momenteel wordt die plaats ingenomen door twee vernieuwde en verbrede straten met dezelfde namen en een nieuwbouwcomplex op het Marktpllein.

Het beschermd onroerend erfgoed in de omgeving van het beschermd stadhuis te Harelbeke wordt opgesomd in hoofdstuk 2.5.2. *Onroerend erfgoed* en is weergegeven op het omgevingsplan in bijlage 5.1 bij dit opheffingsdossier.

In de inventaris van het onroerend erfgoed wordt het stadhuis als volgt omschreven ([ID205151](#)): *Gebouwencomplex bestaande uit diephuis op de hoek met de Gentsestraat en links ervan een breedhuis van elf traveeën, gericht naar het toenmalige Marktpllein. Het geheel telt twee bouwlagen en is afgedekt door leien zadeldaken. Bepleisterde en wit beschilderde baksteenbouw. Het diephuis en de drie traveeën uiterst links zijn uitgewerkt met een klokgevel, de traveeën tussenin vormen een lijstgevel.*

2.2. Historiek van het beschermde goed

De geschiedenis van het stadhuis van Harelbeke staat vermeld in de inventaris van het onroerend erfgoed ([ID205151](#)). De eerste vermelding van een schepenhuis gaat terug tot

¹ Voor meer informatie over dit onderzoeksproject verwijzen we naar het online onderzoeksrapport: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Beschermd, beschadigd, verdwenen. Onderzoek en evaluatie van ernstig aangetast en verdwenen beschermd erfgoed* [online], <https://oar.onroenderfgoed.be/item/6378> (geraadpleegd op 10 februari 2022)

1100. In 1764 wordt een nieuw stadhuis gebouwd naar ontwerp van architect Jean-Baptiste Simoens (1715-1779) uit Gent. In 1863-1865 wordt het stadhuis gerestaureerd en uitgebreid met een vredegerecht naar ontwerp van de provinciaal architect Pieter Croquison (1806-1887) uit Kortrijk. Hij integreerde een aanpalende herberg en ontwierp een pendant van de 18de-eeuwse klokgevel.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier²

Het stadhuis werd beschermd op 26 november 1942 omwille van de artistieke, oudheidkundige en historische waarde. Het beschermingsdossier bevat geen motivatie, noch relevante informatie over de redenen die leidden tot de bescherming, noch over de procedure.

Uit een brief van Vereenoghe-De Brabandere van 9 juli 1973, met bijhorend memorandum van 3 juli 1973, blijkt dat de plannen tot verbreding van de N43 reeds bestaan sinds het midden van de jaren 1960. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschapszorg (KCML) heeft die plannen steeds negatief beoordeeld omwille van de impact op de Sint-Salvatorkerk en de noodzakelijke sloop van het stadhuis.

Een actiecomité bezorgde op 6 december 1972 aan de bevoegde minister een documentatiebundel waarin ze waarschuwden voor de sloop van het schepenhuis.

Het rooilijnplan voor de N43 (koninklijk besluit van 16 mei 1973) maakte een onteigening van het stadhuis voor 2/3 van de oppervlakte noodzakelijk. Het BPA Markplein (koninklijk besluit 15 juni 1972) voorzag in de sloop van het stadhuis en de bouw van een winkelcentrum. Na protesten tegen de geplande sloop door de bevolking stelde het gemeentebestuur voor de gevels van het gemeentehuis te reconstrueren in het nieuwe administratief centrum. Op 28 februari 1972 sprak de KCML zich positief uit over een verplaatsing van het stadhuis. Het door Harelbeke beloofde bouwdoos werd nooit aan de KCML bezorgd. Op 17 november 1972 vergunde het Bestuur voor Stedebouw en Ruimtelijke Ordening van het Ministerie van Openbare Werken de sloop van het stadhuis. In hoeverre de KCML om advies werd gevraagd is onduidelijk.

Een brief van de heer Vereenoghe – De Brabandere van 11 september 1973 aan de bevoegde minister wijst er op dat voorafgaandelijk aan de uitvoering van het BPA Markt eerst de bescherming van het stadhuis moet opgeheven worden. In zijn nota van 21 september 1973 vroeg de bevoegde minister daarom advies aan de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg (RML). Op 12 oktober 1973 bezorgde de Rijksdienst aan de bevoegde minister een verslag van een overleg tussen de Rijksdienst en de gemeente (4 oktober 1973). Het verslag is vergezeld van een begeleidende brief van 12 oktober 1973.

Het verslag van 4 oktober 1973 draagt als titel *Nota na Inspectie Betreft: Harelbeke, verplaatsing en inplanting van de oude stadhuisgevel*. Het verslag bevat:

- een historische en archeologische nota van het stadhuis, inclusief een duidelijke beschrijving. Uit de beschrijving blijkt dat:
 - het gebouw een sobere achtergevel heeft en aan de achterzijde met pannen afgedekte is;
 - het rococo ? sober is toegepast voor het exterieur en vooral aanwezig in het interieur;
 - het dakspant mogelijk ooit een schilddak was wat de authenticiteit van de topgevels in vraag stelt.

² Op 3 december 2009 wordt door het Departement Ruimtelijke Ordening een omstandig verslag opgemaakt dat de chronologie van het dossier weergeeft. Het document wordt bewaard in het beheerarchief van Onroerend Erfgoed. Met uitzondering van de specifiek geduide stukken wordt uit het verslag geput om de chronologie weer te geven.

- een conclusie die stelt dat:
 - het gebouw met uitzondering van het interieur kan heropgetrokken worden als onderdeel van het nieuw administratief centrum;
 - het interieur moet *gedeklasseerd* worden.

De begeleidende brief van 12 oktober 1973 wijst er op dat:

- ondanks het overleg van 4 oktober 1973 de afbraakwerken startten op 9 oktober 1973;
- geen enkele overheid ingelicht werd over de slopingswerken;
- voor de sloop een machtiging bij koninklijk besluit moest gegeven worden;
- de KCML enkel een goedkeuring gaf voor verplaatsing van het stadhuis;
- een koninklijk besluit tot sloop pas gegeven kan worden wanneer het gebouw in zijn oorspronkelijke architectuur wordt heropgebouwd en het gebouw een gepast nieuwe invulling krijgt;
- de gouverneur de slopingswerken kan doen stilleggen.

Er werd de minister aangeraden geen actie te ondernemen en via overleg de reconstructie in goede banen te leiden. De stillegging der werken zou immer leiden tot een conflict met de minister van Openbare Werken omdat het bij koninklijk besluit goedgekeurde BPA de verplaatsing van het gemeentehuis voorzag.

Volgens een artikel in *De Standaard* van 16 oktober 1973 zou het gemeentebestuur enkel het 18de-eeuwse deel van het stadhuis willen reconstrueren en dat in tegenstelling tot de afspraken met RML die in een volledige heropbouw van het exterieur van het schepenhuis voorzagen. Een verslag van 16 oktober 1973 met als titel *voorstel tot deklassering oud stadhuis Harelbeke* bevestigt dat de gemeente enkel de door haar als waardevol ervaren onderdelen wou bewaren:

- de hardstenen deur- en vensteromlijstingen van de rechtervleugel
- het hoeknisje met het beeld
- misschien het fronton van de oude gevel
- het torentje op de centrale vleugel
- de oude bekapping van de 18de-eeuwse vleugel

Het verslag wijst er op dat de voorgestelde *deklassering*:

- het risico inhoudt dat er geen wederopbouw zal volgen
- enkel betrekking kan hebben op het interieur
- een gevaarlijk precedent is dat het behoud van het monumentaal patrimonium op andere plaatsen in gevaar brengt.

Bij schrijven van 29 november 1973 engageerde de gemeente Harelbeke zich bij de bevoegde minister nogmaals om het 'oud schepenhuis' op te bouwen als onderdeel van het administratief centrum. Daartoe zou het BPA Statiekwartier gewijzigd worden.

Op 21 januari 1974 gebeurde een inspectie door de RML in Harelbeke. Het verslag vermeldt gedetailleerd welke onderdelen wel en niet bewaard konden worden bij de demontage van het stadhuis. Op het ogenblik van de inspectie waren verschillende onderdelen verdwenen:

- het frontveld van het linkergedeelte;
- de dakkap van het midden- en linkergedeelte;
- de stuccoversiering van de nis;
- de smeedijzeren borstwering (grotendeels).

De resterende onderdelen waren van weinig waarde en eenvoudig vervangbaar.

Er werd voorgesteld de bescherming op te heffen voor het perceel, het interieur en de dakkap van het linker- en middengedeelte. De opgeslagen onderdelen bleven beschermd.

Het schepencollege verbond zich op 28 februari 1974 om aan de Rijksdienst een bundel te bezorgen over de heropbouw van het schepenhuis. Een eerste inplantingsplan dateert van november 1975 waarna een correspondentie volgt over de heropbouw tot in het begin van

de jaren 1980. Een handgeschreven document van Ostyn Roger, Leraar-voordrachtgever vermeldt "1986 wegens geldgebrek plannen om het [gemeentehuis] terug te bouwen definitief geschorst;".

Het dossier viel vervolgens stil tot 2006 wanneer het stadsbestuur van Harelbeke een stadskernherwaardering plande. Het verslag van 3 december 2009 benadrukt dat de erfgoedwaarden volledig verdwenen zijn en dat een heropbouw niet afdwingbaar is. Een herinnering aan het stadhuis volgens de voorschriften van het Charter van Venetië werd als oplossing naar voor geschoven. Een opheffing van de bescherming drong zich op.

Bij brief van 14 november 2014 vroeg de stad Harelbeke expliciet de *declassering oud schepenhuis Marktplain* aan. Als motivatie werd aangegeven dat een herinnering aan het schepenhuis in het ontwerp van het nieuwe Marktplain werd opgenomen.

Een brief van Ruimte en Erfgoed aan het stadsbestuur van Harelbeke, gedateerd 22 december 2009, bevestigt dat de wederopbouw van het stadhuis op de oorspronkelijke plek onmogelijk was. De opgeslagen bouwonderdelen waren ondertussen verdwenen.

Het agentschap Onroerend Erfgoed houdt niet langer vast aan een heropbouw en gaat akkoord met een herinnering aan het verdwenen schepenhuis in de ontwerpplannen.

De herinnering aan het gemeentehuis, gevraagd in 2009, is ondertussen in een RUP geconsolideerd (zie hoofdstuk 2.5.3). Bij de heraanleg van het Marktplain is rekening gehouden met het advies van Onroerend Erfgoed, namelijk herstel van de historische zichtas naar het verdwenen stadhuis en herplaatsing van de historische stadspomp.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 15 juli 2022. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

Bij de sloop van het gemeentehuis in 1973 werd het gebouw volledig afgebroken. De opgeslagen bouwonderdelen zijn verdwenen.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

De locatie van de bescherming is Harelbeke, eerste afdeling, sectie A, perceelnummer 413K (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein. Op het ogenblik van de bescherming was het stadhuis gelegen te Harelbeke, Sectie A, perceelnummer 143D.

2.5.2. Onroerend erfgoed

Het stadhuis van Harelbeke is:

- opgenomen in de wetenschappelijk inventaris van het onroerend erfgoed onder [ID205252](#).
- Een onderdeel van de vastgestelde archeologische zone [Historische stadskern van Harelbeke](#) sinds 19 februari 2016.
- [beschermd](#) als monument op 26 november 1942.

In de directe omgeving zijn nog twee panden beschermd.

- [Hoekpand De gouden boom](#), beschermd als monument op 5 september 1977.
- [Vlasfabriek](#), beschermd als landschap op 6 juli 1976.

2.5.3. Omgeving

Het perceel is gelegen in:

- woongebied volgens het origineel gewestplan Kortrijk;
- het gewestelijk RUP [Afbakening regionaal stedelijk gebied Kortrijk](#) goedgekeurd door de Vlaamse regering op 20 januari 2006;
- het provinciaal RUP [Solitaire vakantiewoningen – Interfluvium](#) van goedgekeurd op 16 september 2015;
- het gemeentelijk RUP [Markplein](#) van 8 mei 2014. De plaats van het voormalige stadhuis is ingetekend als *Zone voor openbare wegenis en zone voor wonen met gemengde functies*. De [toelichtingsnota](#) vermeldt het stadhuis bij de beschermde monumenten met de opmerking *gesloopt* (p. 18). De oorspronkelijke locatie wordt op figuur 9 ingetekend (p. 20). Een nieuwbouwwolume zal het gesloopte stadhuis in herinnering brengen (p. 42-43).

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

Het stadhuis te Harelbeke werd beschermd als monument bij besluit van de secretaris-generaal van het ministerie van openbaar onderwijs van 26 november 1942, omwille van de artistieke, oudheidkundige en historische waarde. Dit besluit werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 17 januari 1943.

Op 17 november 1972 vergunde het Bestuur voor Stedebouw en Ruimtelijke Ordening van het Ministerie van Openbare Werken de sloop van het stadhuis van Harelbeke in functie van de heraanleg van den N43. Op 9 oktober 1973 werd met de afbraakwerken gestart. Aan de initiële plannen om het schepenhuis herop te bouwen werd uiteindelijk geen gevolg gegeven.

Het stadhuis van Harelbeke werd in 1973 volledig afgebroken. De opgeslagen bouwonderdelen zijn ondertussen verdwenen.

De bescherming van het stadhuis van Harelbeke als monument wordt opgeheven, omdat de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar zijn aangetast of verloren gegaan.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

De erfgoedwaarden zijn reeds volledig verloren gegaan. De Inventaris Onroerend Erfgoed en het beheerdossier, meer bepaald het verslag van 4 oktober 1973, documenteren en registreren de erfgoedwaarden die verloren zijn gegaan voldoende. Er zijn bijgevolg geen bijkomende maatregelen vereist voor de registratie van de erfgoedwaarden of het behoud van erfgoedelementen in een onroerenderfgoeddepot.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van het stadhuis van Harelbeke, Marktplein zonder nummer, wordt geheel opgeheven. Het kadastraal perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000. (1771-1778).
- Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000).
- Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000. (editie 1969).
- Geoportaal Onroerend Erfgoed, Orthofoto 2022, Harelbeke [online] <https://geo.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 3 augustus 2022).
- Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, fotoarchief, Harelbeke, Stadhuis.
- Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, Lopend archief, Harelbeke, Vml stadhuis (gesloopt).
- Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen, beschermingsdossier W/00300, stadhuis Harelbeke (anoniem 1942).
- INTERCOMMUNALE LEIEDAL 2014: *Harelbeke RUP Marktplein*, Kortrijk.
- ANON. s.d.: geen titel [online] <https://www.delcampe.net/nl/verzamelingen/postkaarten/belgie/harelbeke/harelbeke-stadhuis-pk61946-858425449.html> (geraadpleegd op 3 augustus 2022).
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022: Stadhuis van Harelbeke [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/205151> (Geraadpleegd op 3 augustus 2022).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. De fotobijlage bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend fotomateriaal dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastrermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.